

Týrání a zanedbávání dětí

Syndrom CAN – Child Abuse and Neglect – znamená týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, úmyslné ubližování nejbližšími pečovateli, hlavně rodiči, které má závažný dopad na život dítěte, na jeho další vývoj, na jeho postavení ve společnosti atd. Zahrnuje kruté zacházení, nedostatek zdravotní péče, výchovy, vzdělání. Aktivní forma představuje spíše fyzické ubližování a násilí, pasivní forma je charakterizována nedostatečným uspokojováním životních potřeb. Toto vše je spojeno s citovým týráním a vydíráním. **Těžko si lze představit fyzické týrání či sexuální zneužívání bez emočního týrání.**

Klasifikace

- **Týrání dětí**
  - **tělesné týrání** – úmyslné fyzické násilí (bití, různá poranění, zlomeniny, nitrolební krvácení, popáleniny, spadají sem i nepřiměřené tělesné tresty)
  - **emoční týrání** – nadměrná kritika, hrubý výsměch, ponižování, vtahování do neřešitelných konfliktů, sociální izolace atd.
- **Zneužívání dětí** – především sexuální, celá řada forem od vystavení exhibicionismu až po dlouhodobé kontaktní zneužívání vlastním otcem. Zneužívání dětí k nepřiměřené práci či ekonomické zneužívání (krádeže, žebrání, prostituce).
- **Munchausenův syndrom v zastoupení** – rodiče předstírají nebo vyvolávají u dítěte nejružnější somatické obtíže a příznaky a dožadují se opakovaných vyšetření a léčby.
- **Zanedbávání dítěte** – v oblastech výživy, hygieny, vzdělání, zdravotní péče, často v rodinách s nízkým sociálněekonomickým statutem. Nemusí se vyskytovat emoční deprivace.
- **Psychická deprivace** – dlouhodobý nedostatek uspokojení potřeby lásky, vřelého intenzivního vztahu a dostatečného přísunu přiměřených podnětů z prostředí. Termín psychická subdeprivace.

Rizikové faktory na straně dospělých aneb

Proč ti, jenž by měli děti chránit, jim naopak ubližují

- psychické onemocnění (celá tato skupina pouze kolem 10%)
  - schizofrenie (především paranoidní)
  - poruchy afektů – deprese, mánie, bipolární afektivní porucha
  - laktační psychóza
  - neurotické, úzkostné, fobické poruchy
  - nutkavé, obsedantní poruchy
  - poruchy osobnosti
    - paranoidní porucha
    - schizoidní porucha
    - dissociální porucha
    - emočně nestabilní osobnost
    - histriónská porucha
    - anankastická porucha
    - anxiózní (vyhýbavá) porucha
  - mentální retardace
  - poruchy sexuální preference (především pedofilie)
  - zneužívání psychoaktivních látek (alkohol, drogy)

- neúměrné nároky na dítě, které neodpovídají jeho věku a individuálním možnostem
- nadměrná kritičnost vůči dítěti (nesplnění nějakých „dospěláckých“ norem)
- postoj, že tělesné tresty jsou nezbytným a normálním prostředkem výchovy
- sklon k impulzivnosti, nízká frustrační tolerance
- špatné ovládání vlastního vzteku a svých emocí vůbec
- vina prisuzována dítěti, rodič ho vnímá jako špatné, agresivní, záměrně neposlušné
- **transgenerační přenos** – rodiče byli v dětství sami deprivováni, týráni či zneužíváni
- svobodné nebo velmi mladé matky bez opory manžela či širší rodiny (prarodiče)
- rodiče osobnostně nezralí s nedostatkem interakčních dovedností
- domácí násilí (tzn. muž již před narozením dítěte agresivní vůči ženě)

Rizika na straně obětí aneb Děti v ohrožení

- **Děti, které dospělého vyčerpávají**
  - děti, které celé noci nespí, pláčící, křičící, vztekající se, nejsou k utišení
  - kritická vývojová období
    - období prvního vzdoru (kolem třech let dítěte)
    - puberta
  - psychicky labilní, úzkostné, citlivé, plačtivé děti
  - neklidné, impulzivní děti se sklonem k agresivnímu chování
  - hyperaktivní děti
  - děti, které lžou

- **Děti divné, jiné**
  - autistické děti
  - děti, které z jakéhokoliv důvodu hůře komunikují
    - selektivní mutismus
    - vývojová dysfázie
    - koktavost
    - nedoslýchavost
  - děti trpící tiky
  - epileptické záchvaty

- **Děti, které zklamávají očekávání rodičů**
  - děti mentálně retardované
  - průměrné či lehce podprůměrné děti nadprůměrných rodičů
  - děti s LMD
  - děti postižené tělesně (smyslové vady, tělesné defekty)
  - děti dlouhodobě nemocné
  - děti lišící se svým temperamentem výrazně od svých vychovatelů

Okolnosti aneb Rizikové životní situace

- Těhotenství nedospělců
- Nechtěné děti
- Narození ne zcela zdravého dítěte
- Děti narozené mimo manželství
- Rozvod rodičů
- Doplněné rodiny, soužití s nevlastním rodičem
- Sociální faktory – chudoba, nezaměstnanost, nízká vzdělanost rodičů

Následky psychické deprivace:

- Narušení kognitivního vývoje dítěte.
- Narušení motorického vývoje dítěte.
- Narušení vývoje osobnosti.

Projevy chování deprivovaných dětí:

- Sociální hyperaktivita.
- Sociální provokace.
- Útlumový typ.
- Náhradní uspokojování emočních potřeb.
- Relativně dobře přizpůsobené dítě.

Nejčastější typy situací, za nichž dochází k týrání:

Explozivní rodič – obvykle v rodinnách s velkým množstvím stresu a nedostatkem sociální opory. Pachatel (většinou muž, nejčastěji nevladní otec dítěte) reaguje explozivně i na drobné podněty, má sklon signály dítěte interpretovat hostilně a klade na dítě věku nepřiměřené očekávání. Časté je i násilí vůči partnerce.

Týrající vychovatel – k týrání dochází v případě neposlušnosti dítěte, nikoliv explozivně, ale jako plánovaný trest. 70% těchto pachatelů (obvykle vlastní otec) bylo v dětství týráno. Matky týrání dítěte akceptují a odpovědnost za výchovu delegují na otce.

Dítě vymykající se rodičovské kontrole – 5% až 10% případů týrání, dítě se dopouští antisociálních činů, rodiče ho nejsou schopni zvládnout jinými prostředky. U rodičů v anamnéze není týrání ani jiné formy špatného zacházení.

Projevy v chování u týraných dětí.

Terapie a náprava aneb jak pracovat s týranými a zanedbávanými dětmi.

Dětská krizová centra, náplň jejich činnosti a možnosti využití.

Literatura

- Dunovský, Dytrych, Matějček: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.
- Svoboda, Krejčířová, Vágnerová: Psychodiagnostika dětí a dospívajících.
- Langmeier, Balcar, Špitz: Dětská psychoterapie
- Vaníčková: Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky.
- Říčan, Krejčířová: Dětská klinická psychologie.
- Hort, Hrdlička, Kocourková, Malá: Dětská a adolescentní psychiatrie.
- Langmeier, Matějček: Psychická deprivace v dětství.

